

Tiltak i hoved-modellene:	Skiens-modellen:	Oslo-modellen:	Seriøsitetskrav i bygge-næringen:	SMSØ - 10 strategiske grep (kommuner og fylkes-kommuner):	Telemarksmodellen:
Ansettelsesform/innleie	Hovedregel er fast ansettelse. Innleide arbeidstakere skal ha minst like gode vilkår som fast ansatte. Henvvisning til AML § 14-12a og § 14-13.	Krav om at det i all hovedsak skal benyttes fast ansatte (i minst 80% stilling) ved utførelse av oppdrag for Oslo kommune.			Arbeidet skal utføres av tilbyder og dennes ansatte i tjenesteforhold, eller av på forhånd avtalte underentreprenører og deres ansatte. Tilbyder skal til enhver tid kunne framlegge dokumentasjon på ansettelsesforholdet.
Antall leverandørledd	Regelen er et ledd under hoved-leverandør. Ved god begrunnelse kan oppdragsgiver godkjenne to ledd som maksimum.	Kun et ledd underleverandører i vertikal kjede.	Leverandøren kan ikke ha mer enn to ledd underleverandører under seg.	Det anbefales begrensning til to ledd av under-leverandører, eller strengere.	Byggherren tillater ikke mer enn to ledd i kontraktkjeden. Byggherren kan godkjenne tre ledd når det foreligger en god begrunnelse. Det skal aldri være mer enn tre ledd i kontraktkjeden. Hovedentreprenøren regnes som det første ledd. Bemanningsforetak etter AML § 14-12 regnes som et ledd i kontraktkjeden.
Krav om fagbrev	Tilbyder skal dokumentere at majoriteten av de ansatte har fagbrev innenfor sitt fagområde.	Minimum 50% av arbeidede timer innenfor bygg- og anleggsfagene skal utføres av fagarbeidere eller personer med dokumentert fagopplæring i henhold til nasjonal fagopplæringslovgivning eller likeverdig utenlandsk fagutdanning.	Minimum 40% av arbeidede timer innenfor bygg- og anleggsfagene skal utføres av personer med fagbrev, svennebrev eller dokumentert fagopplæring i henhold til nasjonal fagopplæringslovgivning eller likeverdig utenlandsk fagutdanning. Også krav om redegjørelse fra leverandør for hvordan kravet vil bli oppfylt.	Det anbefales å stille krav om fagbrev/fag-utdanning, og det vises her til Seriøsitets-bestemmelsene.	Tilbyder skal dokumentere at majoriteten av de ansatte (også evt. Innleide) er faglærte innenfor sitt fagområde. Med faglærte forstås fagbrev eller tilsvarende formell utdanning.

Tiltak i hoved-modellene:	Skien-modellen:	Oslo-modellen:	Seriøsitetsskrav i bygge-næringen:	SMSØ - 10 strategiske grep (kommuner og fylkes-kommuner):	Telemarksmodellen:
Bruk av underentreprise, innleie og enkeltpersonforetak	Anvendelse av underentrepriser, enkeltperson-foretak og innleide krever skriftlig begrunnelse fra entreprenøren.	Anvendelse av innleid arbeidskraft skal godkjennes på forhånd. Disse skal også ha arbeidskontrakter som sikrer tariff-lønn mellom etterfølgende oppdrag så lenge kontraktperioden mellom leverandøren og oppdragsgiver varer.	Bruk av enkeltpersons-foretak skal begrunnes skriftlig av leverandøren. Bruk av bemanningsselskap skal varsles byggherren – slik bruk er underlagt AML § 14-12a. Ved underentrepriser over 500 000 kroner kreves skatteattest.		Eventuell bruk av innleid arbeidskraft skal være avtalt med byggherren. Innleie skal gjøres i samsvar med arbeidsmiljøloven, og det skal dokumenteres at innleid arbeidskraft har ordnede lønns- og arbeidsvilkår. Innleide skal være fast ansatt med lønn mellom oppdrag i utleiebedriften. Avtale om underentreprise med enkeltpersonforetak skal avtales med byggherren.
Krav om språk	Krav om norsk som hovedspråk, både muntlig og skriftlig. Minst en person på hvert arbeidslag skal forstå og beherske norsk.	Nøkkelpersoner i prosjekter skal forstå og gjøre seg forstått på norsk. En per arbeidslag skal kunne norsk.	All kommunikasjon mellom nøkkelpersoner i prosjektet skal foregå på norsk. Minst en på hvert arbeidslag skal forstå og gjøre seg forstått på norsk. Info om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø skal gis på arbeidstakerens morsmål.		Norsk er hovedspråk på byggeplassen, både muntlig og skriftlig. Personer som har ledende funksjoner på byggeplassen skal beherske norsk. Det vises til Arbeidstilsynets publikasjon 615. Alle arbeidstakere på byggeplassen skal ha kunnskap om og forstå sikkerhetsopplæring, sikkerhetsinstrukser, bruksanvisninger, varselskilt mv. Dersom det er arbeidstakere på byggeplassen som ikke forstår norsk, er det tilbyders ansvar at disse får sikkerhetsinstruksjoner på et språk de forstår.

Tiltak i hoved-modellene:	Skiens-modellen:	Oslo-modellen:	Seriøsitetskrav i bygge-næringen:	SMSØ - 10 strategiske grep (kommuner og fylkes-kommuner):	Telemarksmodellen:
Krav om lærlinger	Krav om å være godkjente og aktive lærlingebedrifter. For større, norske bedrifter kan oppdragsgiver kreve lærlinger i prosjektet.	Krav om minimum 10% lærlinger på kontraktene på områder med behov for lærlinger	Minimum 7% av arbeidede timer innenfor bygg- og anleggsgagnene skal utføres av lærlinger. Kravet kan oppfylles av leverandøren og en eller flere av dennes underleverandører. Byggherren kan tillate at prosentkravene fravikes. Ved kontraktsavslutning skal det framlegges oversikt over antall lærlingetimer.	Det vises til at bestemmelser om bruk av lærlinger er under utarbeidelse av regjeringen. Samtidig vises det til Seriøsitets-bestemmelsene.	Tilbyder og underentreprenører som skal engasjeres i prosjektet skal være godkjente og aktive lærlingebedrifter. Lærling(er) skal delta i arbeidet med utførelse av den aktuelle kontrakten. Evt. Unntak skal særskilt begrunnes.
Rapporteringskrav/ fullmaktskrav	-Krav til alle typer oppdragstakere om å gi melding til Sentralskattekontoret for utenlandssaker om enhver utenlandsk oppdragstaker eller utenlandsk arbeidstaker som utfører oppdrag på byggeplassen. - Tilbyder skal rapportere fortløpende om bruk av utenlandsk arbeidskraft i alle ledd av kontraktskjeden.	Leverandøren skal vederlagsfritt stille nødvendige ressurser og dokumentasjon til disposisjon for oppdragsgivers kontroll. Medvirknings- og dokumentasjons-plikten omfatter også underleverandører.	Rapporteringsplikt til Sentralskattekontoret for utenlands-saker. Leverandøren er ansvarlig for at slik rapportering skjer i hele kontraktskjeden. På forespørsel skal leverandøren dokumentere at rapporterings-plikten er oppfylt. Alle avtaler leverandøren inngår for utføring av arbeid i henhold til Seriøsitetskravene, skal inneholde tilsvarende bestemmelser.	Det bør kontraktsfestes at alle firmaer i kontraktskjeden gir fullmakt til å innhente relevante skatteopplysninger før kontrakts-inngåelse og i hele kontrakts-perioden. Dette gjøres via Skatteetatens ordning Registerinfo (SKAV-skjema) eller tilsvarende ordning.	Alle firmaer i kontraktskjeden skal gi byggherren fullmakt til å innhente relevante skatteopplysninger (SKAV-skjema) fra Skatteetaten, både før kontraktsinngåelse og i hele kontraktsperioden.

Tiltak i hoved-modellene:	Skiens-modellen:	Oslo-modellen:	Seriøsitetskrav i bygge-næringen:	SMSØ - 10 strategiske grep (kommuner og fylkes-kommuner):	Telemarksmodellen:
Særskilt om lønn		Forskrift om lønns- og arbeidsvilkår gjøres gjeldende uansett kontraktssum. På arbeidsområder som ikke dekkes av en allmenngjøringsforskrift skal man se hen til lokale tariffavtaler og ikke være dårligere enn disse.	Lønn etter forskrift om allmenngjort tariffavtale. Leverandøren plikter på forespørsel å dokumentere lønns- og arbeidsvilkårene for egne arbeidstakere, og arbeidstakere hos eventuelle underleverandører	Krav om at lønns- og arbeidsforhold er i orden.	Ansatte skal ikke ha dårligere lønns- og arbeidsvilkår enn vilkårene som er fastsatt i tariffavtale for tilsvarende arbeider innenfor den aktuelle bransje. Dette gjelder også innleid arbeidskraft. Ved konstatert brudd på ovennevnte bestemmelse, og tilbyder ikke har rettet feilen innen fristens utløp, kan byggherren heve kontrakten. Evt. Andre sanksjonsmuligheter kan avtales i kontrakt.
Utbetaling av lønn	Lønn og annen godtgjørelse for samtlige arbeidstakere skal utbetales til konto i en norsk bank.	Utbetaling av all lønn betales til den enkeltes konto i bank. Leverandørers kjøp av varer foretas også med elektronisk betalingsmiddel.	Lønn og annen godtgjørelse skal utbetales til konto i bank.	Det anbefales at det kontraktfestes at all betaling i hele kontraktskjeden skal gå via bank, både til virksomheter og til ansatte. Det vises til Difi's standard kontraktskrav og deres krav til dokumentasjon som kan kreves framlagt for å kontrollere at kravene til lønns- og arbeidsvilkår er oppfylt.	Lønn og annen godtgjørelse for samtlige arbeidstakere skal utbetales til konto i bank. Byggherren skal i tillegg til de vanlige dokumentasjonskravene kunne følge pengestrømmen ut til de ansatte.
Yrkesskedeforsikring	Tilbyder skal dokumentere at vedkommende har gyldig yrkesskade-forsikring for alle ansatte, og gir oppdragsgiver rett til å kontrollere opplysningene.	Krav til dokumentert yrkesskedeforsikring.			
HMS-kort og elektronisk mannskapsoppfølging		Alle arbeidere skal registreres inn i nytt registreringssystem (HMSREG/SELMA) fra første dag på oppdraget	Krav om gyldige HMS-kort som skal være lett synlig.	Det anbefales at det kontraktfestes at alle arbeidstakere bærer gyldig HMS-kort der regelverket krever det.	Det skal være elektronisk adgangskontroll på byggeplassen.

Tiltak i hoved-modellene:	Skiens-modellen:	Oslo-modellen:	Seriøsitetskrav i bygge-næringen:	SMSØ - 10 strategiske grep (kommuner og fylkes-kommuner):	Telemarksmodellen:
---------------------------	------------------	----------------	-----------------------------------	---	--------------------

Medlemskap i StartBANK		Det kreves pliktig medlemskap/til-knytning til StartBank.	Leverandøren skal ved kontrakts-inngåelse oppgi StartBANK ID. Dette skal gi oppdatert og kontrollert leverandørinfo. Leverandøren skal gi leverandør-registeret fullmakt til å innhente skatte- og avgifts-informasjon i hele kontraktsperioden.		
Bestemmelser om dagmulkt/reaksjoner/ heving av kontrakt.	Dagmulkt dersom tilbyder og/eller under-entreprenører anvender ulovlig eller ikke kontraktsmessig arbeidskraft, og ikke på oppfordring legger fram dokumentasjon om lønns- og arbeidsvilkårene til de ansatte.	Se punktet «brudd på bestemmelsene i modellen».	Skatter, avgifter, gebyrer og tvangsmulkt ilagt byggherren som følge av at leverandøren ikke har overholdt sine plikter (rapportering til Sentralskatte-kontoret for utenlands-saker) er leverandørens ansvar og skal betales av denne. Byggherren har rett til å holde tilbake et beløp tilsvarende ca. to ganger innsparingen for arbeidsgiveren ved mislighold av bestemmelsene om lønns- og arbeidsvilkår.		Byggherren kan kreve dagmulkt dersom tilbyder selv eller noen av hans kontraktsmedhjelpere anvender ulovlig eller ikke kontraktsmessig arbeidskraft og forholdet ikke er blitt rettet innen en frist gitt ved skriftlig varsel fra fylkeskommunen. Mulkten løper fra fristens utløp til forholdets opphør. Ved konstatert brudd på bestemmelsene om lønns- og arbeidsvilkår, og tilbyder ikke har rettet feilen innen fristens utløp, kan byggherren heve kontrakten. Evt. Andre sanksjonsmuligheter kan avtales i kontrakt. Plikt for tilbyder å sørge for at bestemmelsene i modellen inntas i kontrakter med underentreprenører. Omgåelse av retningslinjene kan føre til at Telemark fylkeskommune opphever kontrakten.

Tiltak i hoved-modellene:	Skiens-modellen:	Oslo-modellen:	Seriøsitetskrav i bygge-næringen:	SMSØ - 10 strategiske grep (kommuner og fylkes-kommuner):	Telemarksmodellen:
----------------------------------	-------------------------	-----------------------	--	--	---------------------------

Særlig om tilbyders plikter vedrørende lønns- og arbeidsforhold	Sørge for at ansatte i egen organisasjon og ansatte hos eventuelle under-entreprenører ikke har dårligere lønns- og arbeidsforhold enn det som landsomfattende tariffavtale tilsier, jfr. §5 i forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter.	Se punktet «særskilt om lønn».	Relevante kvalifikasjonskrav skal stilles.		Tilbyder skal på oppfordring legge fram dokumentasjon om lønns- og arbeidsvilkårene for de ansatte. Alle avtaler tilbyder inngår, og som innebærer utføring av arbeid under gjeldende kontrakt, skal inneholde tilsvarende dokumentasjon.
ILO-konvensjon nr. 94	Krav om egenerklæring som sier at konvensjonen blir fulgt.	I varekontrakter der det er risiko for brudd på grunnleggende menneskerettigheter eller ILOs kjernekonvensjoner i leverandørkjeden, skal det tas inn sosiale kontraktskrav med sikte på å forhindre slike brudd. Tilsvarende kontraktskrav skal stilles til leverandører i bygg-, anleggs- og tjenestekontrakter med verdi over 500 000, der det er risiko for brudd på grunnleggende menneskerettigheter eller ILOs kjernekonvensjoner. Leverandører som kan knyttes til, eller har brutt grunnleggende menneskerettigheter eller ILOs kjernekonvensjoner, eller som benytter underselskaper som har gjort det, skal avvises fra oppdrag i Oslo kommune.			

Tiltak i hoved-modellene:	Skiens-modellen:	Oslo-modellen:	Seriøsitetskrav i bygge-næringen:	SMSØ - 10 strategiske grep (kommuner og fylkes-kommuner):	Telemarksmodellen:
Brudd på bestemmelsene i modellen	Ved konstatert brudd på bestemmelsene, og entreprenøren ikke har rettet feil innen fristens utløp, kan byggherren heve kontrakten - med 2 års karantene.	Oslo kommune har vedtatt bestemmelser som sier at de kan innføre dagmulkt, erstatning, heving eller liknende sanksjoner overfor leverandør som bryter med kontrakten. Dette kan også gi adgang til å avvise en leverandør som tidligere har begått vesentlig kontraktsbrudd.	Byggherren kan stanse arbeidet dersom det er grunn til å tro at mislighold vil inntreffe, og forholdet ikke blir rettet innen en rimelig frist gitt ved skriftlig varsel fra byggherren (krav om faglærte, språkbestemmelser). Mislighold av sikkerhetsbestemmelser gir grunnlag for at byggherren kan heve kontrakten. Byggherren kan på samme måte kreve at leverandøren skifter ut underleverandører. Mislighold av kontraktsforpliktelser kan få betydning for senere konkurranser.	Gjøre det tydelig i kontrakter at man har egne rutiner for oppfølging og sanksjonering av kontraktsbrudd, og klargjøre kontraktskrav. Gjøre det tydelig overfor leverandør og eventuelle underleverandører at alle tilfeller av svart økonomi og arbeidslivs-kriminalitet rapporteres til kontrollmyndighetene og/eller politiet.	
Revisjon		Modellen har en bestemmelse som gir oppdragsgiver, eller en eventuell tredjepart kommunen utpeker, rett til innsyn i de opplysningene som er nødvendige for oppfølging og kontroll av kontraktskravene. Retten til innsyn omfatter også kontrakter og dokumentasjon i underliggende leverandørledd.	Byggherren, eller ekstern revisor engasjert av byggherren, kan gjennomføre revisjon hos leverandøren og eventuelle underleverandører i perioden fra kontraktsinngåelse til slutfaktura er betalt. Dette for å undersøke om kontraktens krav blir oppfylt.		

Tiltak i hoved-modellene:	Skiens-modellen:	Oslo-modellen:	Seriøsitetskrav i bygge-næringen:	SMSØ - 10 strategiske grep (kommuner og fylkes-kommuner):	Telemarksmodellen:
---------------------------	------------------	----------------	-----------------------------------	---	--------------------

Kontroller		Oslo kommune har gått til anskaffelse av et «kjernesystem for leverandøroppfølging» - et elektronisk registreringssystem for mannskap på byggeplasser og liknende. Dette systemet skal, ved registrering av HMS-kort på arbeidssedet, gjøre det mulig å kontrollere hvem som til enhver tid arbeider på byggeplassen, og at det er ordnede forhold rundt den enkelte arbeider.		Det påpekes viktigheten av kontroller. Det bør avsettes tilstrekkelige ressurser til dokumentasjons-gjennomgang og stedlige kontroller. Kontroller bør gjennomføres i hele kontraktsperioden. Det vises til Difi's standard kontraktskrav for lønns- og arbeidsvilkår som gir adgang til anmeldte/u-anmeldte stedlige kontroller både hos leverandør og eventuelle underleverandører. Kontroll av HMS-kort er også vesentlig.	
------------	--	--	--	---	--